

ДОСВІД УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСОРА М.М. ГРИЩЕНКА У ВИЩІЙ ШКОЛІ

В умовах удосконалення освіти, орієнтованої на суспільний розвиток, необхідно звертатися до історичного минулого Батьківщини. Тому буде доречним звернути увагу на досвід управлінської діяльності професора Микити Миновича Грищенка, який понад 50 років працював у системі народної освіти учителем, завідувачем трудової школи, районним і окружним інспектором соціального виховання, директором школи, директором Київського інституту соціального виховання, завідувачем Кзил-Ординського міського відділу народної освіти, начальником управління шкіл, членом колегії Міністерства освіти України, ученим секретарем, заступником директора, директором науково-дослідних інститутів дефектології та педагогіки, у тому числі понад 30 років – професором, завідувачем кафедри педагогіки Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка.

Він уважав, що лідером в освіті, науці може бути тільки творча, всебічно розвинена особистість, яка є професіоналом, генератором ідей вузького напрямку, володіє педагогічним і лекторським талантом, має організаторські здібності.

Кардинальні зміни в освітній та науково-педагогічній діяльності М.М.Грищенка відбулись у 1930 році. Фактично з цього часу розпочалася діяльність ученого у вищих педагогічних закладах, де він постійно працював на керівних посадах: директором Київського інституту соціального виховання та завідувачем кафедрою історії РСР (1930-1934 рр.); завідувачем міським відділом народної освіти м. Кзил-Орди Казахської РСР (1941-1943 рр.); начальником управління шкіл Міністерства освіти УРСР (1943-1946 рр.); директором Науково-дослідного інституту дефектології (1948-1955 рр.); заступником директора Науково-дослідного інституту педагогіки з наукової роботи, в.о. директора Науково-дослідного інституту педагогіки (до 1958 р.); завідувачем кафедрою педагогіки Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка (1958-1975 рр.) [4].

У 1930 р. вченого призначають першим директором нового ВНЗ – Київського інституту соціального виховання (створено на основі постанови РНК України від 11 серпня 1930 р.). Перед ним постало безліч невідкладних справ: вирішення організаційних питань, необхідність перебудови всього навчального процесу, розробка нових навчальних планів та напрямів підготовки майбутніх працівників сфери соціального виховання. З цього часу вчений приділяє велику увагу підготовці вчителів для загальної політехнічної трудової школи, вихователів дефективних дітей. Водночас він проводить активну громадську роботу, бере участь у ліквідації неписьменності.

У своїй діяльності М.М. Грищенко поєднував традиційні та інноваційні форми організації, контролю та регулювання навчально-виховного процесу ВНЗ: тісно співпрацював із професорсько-викладацьким складом, зі студентами, проводив науково-педагогічні наради, особисто відвідував заняття та іспити, залучав молодь до обговорення актуальних питань діяльності навчального закладу. Крім вирішення господарських питань, молодий керівник ВНЗ не забував про виховну роботу, активно спілкувався зі студентами, підтримував дружньою порадою. Своїм головним обов'язком учений вважав використання у своїй діяльності усього нового, позитивного, що створюється досвідом вищих навчальних закладів у галузі наукової, навчальної та виховної роботи, прагнув удосконалити форми і методи керівництва ВНЗ.

Великою мірою досвід управлінської діяльності М.М. Грищенка пов'язаний з Науково-дослідними інститутами дефектології та педагогіки. Колеги вченого відзначали: "Перебуваючи на посаді директора Науково-дослідного інституту дефектології з квітня місяця 1948 року, тов. М.М. Грищенко проявив себе як вдумливий, досвідчений та ініціативний керівник, показуючи приклад сумлінного відношення до дорученої справи усім співробітникам інституту. ...Своєю повсякденною, наполегливою, копійкою працею, досяг значного покращення наукової роботи інституту, зв'язку інституту зі школами, покращення роботи інституту по вивченню, узагальненню та розповсюдженню передового досвіду роботи спеціальних шкіл і вчителів... Керований ним Науково-дослідний інститут дефектології надавав дієву допомогу спеціальним школам УРСР в організації навчально-виховної роботи в них, у підвищенні ділової кваліфікації вчителів..." [1, ар.6-8].

У результаті наукових пошуків ученого оновлено навчальні плани й програми, підготовлено висококваліфіковані педагогічні кадри для спецшкіл. Управлінська діяльність ученого в цей період спрямована на вирішення таких завдань: здійснення детального аналізу ефективності навчально-виховного процесу в спеціальних школах; удосконалення системи навчання дефективних дітей; приведення змісту дефектологічної освіти у відповідність до розвитку сучасних наукових знань, що відображають дійсність у її різноманітті (вилучення застарілих теорій, збагачення результатами найновіших досліджень); здійснення всеобучу дітей з різними вадами; зміцнення навчально-матеріальної бази спеціальних шкіл; поліпшення навчально-виховної роботи в спеціальних школах; забезпечення спецшкіл висококваліфікованими педагогічними кадрами; покращення керівництва і методичної допомоги спецшколам; розширення мережі спеціальних дошкільних закладів по всій Україні.

Результати дослідження вказують, що після припинення роботи Науково-дослідного інституту дефектології в 1955 р., М.М. Грищенко призначають на посаду виконуючого обов'язки директора Науково-дослідного інституту педагогіки. У цей період під керівництвом ученого колектив інституту працює над удосконаленням педагогічної науки на Україні. Відтак, за ініціативи М.М. Грищенка було запроваджено видання методичної літератури і посібників для вчителів шкіл, вивчення і популяризація передового педагогічного досвіду. У практику роботи освітніх закладів упроваджувалися найпередовіші та найефективніші досягнення педагогічної науки, вдосконалювались навчальні плани і програми для загальноосвітніх навчальних закладів, посилено методичну допомогу вчителям завдяки виданню педагогічних журналів, підвищено рівень підготовки учительських кадрів.

Варто зазначити, що впродовж 1958-1975 рр., М.М. Грищенко працював завідувачем кафедрою педагогіки Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка та продовжував бути членом вченої ради Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР і керівником аспірантури. В цей період успішна діяльність кафедри залежала не тільки від педагогічного та наукового авторитету її завідуючого, а й від умілого, цілеспрямованого планування і правильної організації роботи

усього колективу та ефективного контролю.

Важливого значення М.М.Грищенко надавав проблемі наукової організації праці, тому прагнув організувати роботу так, щоб кожен член кафедрального колективу – викладач, науковий співробітник, лаборант – чітко бачили своє місце у "загальному строю", розуміли свою відповідальність за спільну справу. Відстоюючи демократичні засади створення організаційно-функціональної структури управління кафедрою, вчений виділяв декілька блоків: навчальна, методична, організаційно-виховна та наукова робота, лаборантське забезпечення навчального процесу. Кожен блок включав у собі комплекс функцій, за реалізацію яких відповідали конкретні співробітники. Таким чином, застосування М.М. Грищенком такої системи дало можливість забезпечити порядок і дисципліну на кафедрі. Крім того, кожен член колективу чітко розумів свої завдання і обов'язки, що сприяло більш ефективному співробітництву з іншими спеціалістами кафедри. Схеми дала можливість ретельніше підбирати виконавців того чи іншого завдання, налагодити облік і контроль роботи кожного, розподіляти її, враховуючи індивідуальні можливості та особисті інтереси кожного співробітника. Розроблена М.М. Грищенком система керівництва кафедрою була гнучкою, динамічною і мала на меті сприяти підвищенню якості підготовки спеціалістів [4].

Зазначимо, що вчений не обмежувався тільки вказаною системою керівництва. Під час планування особистої роботи М.М. Грищенко виділяв два рівні: перспективне і оперативне. Перспективне планування реалізовувалося у вигляді календарного плану-графіка основних справ року, який включав заходи в межах навчальної роботи та НДР із вказівкою виконавців і термінів виконання. А оперативне планування реалізовувалося у вигляді тематичного списку справ на місяць, розпорядку робочого тижня, і щоденних робочих планів. Щомісяця вчений складав тематичний список найбільш важливих заходів, і на його основі визначав план-графік робочого тижня і щоденні робочі справи. На думку М.М.Грищенка, за такої системи планування особистої праці здійснюється поточна робота, у ході якої не забуваються і проблемні, перспективні питання тижня, місяця, року. Учений вів особистий щоденник завідуючого кафедрою, в якому занотовував облік праці співробітників кафедри за наступними напрямками: склад кафедри, графік підготовки наукових кадрів, план-графік організації навчального процесу та науково-дослідної роботи, виконання планів направлення викладачів на факультети підготовки кваліфікації та стажування, підготовка науково-методичної документації, застосування технічних засобів навчання, дипломного проектування, наукові публікації викладачів, доповіді на міжнародних та всесоюзних конференціях, наукові публікації студентів, рецензування зовнішніх методичних і наукових робіт, перспективні питання, громадська активність викладачів кафедри.

Працюючи завідуючим кафедрою, М.М. Грищенко ставив перед колективом важливі творчі завдання, вирішення яких, на його думку, сприяло згуртуванню колективу, суттєво підвищувало науково-організаційний рівень всієї роботи кафедри. Такий підхід сприяв вдосконаленню форм і методів роботи, підвищенню професійної кваліфікації, здійснювалася планова підготовка молодих науково-педагогічних кадрів. Як керівник кафедри М.М. Грищенко прагнув створити такий психологічний мікроклімат, щоб організація діяльності колективу була максимально продуктивною і ґрунтувалася на таких принципах: цілеспрямованості, доброзичливості й взаємної довіри, самодисципліни та суворій взаємній вимогливості, високому рівні життєвої позиції кожного, творчості, ентузіазмі, та особистому прикладі керівника. Використання вказаних принципів дозволило вченому визначити шляхи формування колективу. По-перше, це вирішення колективом складних творчих завдань, причому вони не повинні бути однобічними, а відповідати двоєдиній меті діяльності кафедри – підготовки спеціалістів та проведення наукових досліджень. Завдання було взято з головних напрямів діяльності кафедри – науково-дослідної роботи, науково-методичної роботи, створення лабораторій, написання підручників та навчальних посібників. Учений пропонував обирати для дослідження одну-дві проблеми, важливі для розвитку науки, та намагався зацікавити і мобілізувати членів кафедри на їх вирішення. По-друге, стимулювання праці кафедралів. Основним стимулом учений вважав досягнення нових висот у науковій і педагогічній творчості: публікації статей, участь у конференціях, написання навчальних книг і монографій, отримання вчених ступенів і звань. Усе це, на думку М.М.Грищенка, приносить і моральне і матеріальне задоволення.

Така робота сприяла науковому росту викладачів, зумовлювала високий рівень прочитаних курсів, створювала умови для розвитку взаєморозуміння між викладачами. Керуючи рішенням всієї проблеми, М.М.Грищенко як завідуючий кафедрою особисто досліджував один із наукових напрямків, тим самим показуючи приклад цілеспрямованості, доброзичливості й дисципліни. Колеги вказували на такі якості вченого як вміння довіряти своїм співробітникам, бути вимогливим до себе та підлеглих, генерувати нові ідеї і шляхи їх впровадження.

Потрібно зазначити, що застосовувана М.М. Грищенком методика керівництва кафедрою та розроблена ним методологія наукової роботи, відіграла важливу роль у формуванні навчальних дисциплін та у створенні лабораторії університету. У 1974 році М.М.Грищенко звернувся до ректорату з доповідною запискою про необхідність створення науково-дослідної лабораторії з проблем вищої школи у складі Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка.

Науково-дослідна лабораторія з проблем педагогіки вищої школи за своєю структурою включала три розділи: педагогіки, психології та педагогічної соціології, які відповідно працювали над комплексною проблематикою за єдиним планом роботи.

Згодом, за активного сприяння і за безпосередньої участі М.М.Грищенка у Київському університеті було створено спеціалізовану Вчену раду з прийому і захисту кандидатських і докторських дисертацій з проблем теорії та історії педагогіки загальноосвітньої і середньої школи (13.00.01).

У січні 1960 року М.М.Грищенко очолив університет наукових знань для вчителів міста Києва, який проіснував до 1976 року. Даний університет працював на громадських засадах на базі Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка. З моменту заснування він налічував 9 факультетів: історичний, філологічний, географічний, хімічний, біологічний, математичний, фізичний, педагогічний і факультет для вчителів початкових класів. Після 10-річної роботи виникло ще п'ять – додалися логопедичний, дошкільного виховання, вихователів шкіл-інтернатів, іноземної мови, української мови і літератури [2]. Університет наукових знань для вчителів мав на меті підвищення науково-теоретичної, спеціальної та методичної підготовки учителів середньої школи.

Робота ректора університету наукових знань для вчителів міста Києва забирала у вченого дуже багато часу. Існували певні труднощі, які потрібно було розв'язувати кожного дня: розміщення окремих факультетів, технічне обслуговування приміщень, організація друкування навчальних планів факультетів. Щороку проводилося по три засідання ректорату Народного університету, на яких обмірковувалися пропозиції про активізацію форм і методів навчання, та ін. Але, працюючи незмінно 16 років на такій відповідальній посаді, М.М. Грищенко старанно виконував усі свої обов'язки, багато сил і енергії віддавав улюбленій справі, поліпшенню навчально-виховної роботи на усіх факультетах. Піклувався про те, щоб на усіх лекціях використовувалися технічні засоби навчання, наочні посібники, приділялася належна увага рекомендаціям відповідної наукової та методичної літератури. Великого значення учений приділяв проведенню занять, що повинні були активізувати слухачів до творчого вирішення актуальних питань навчально-виховного процесу в школі.

Для вченого характерний демократичний стиль керівництва, в основі якого – велика увага до людського фактору, розумне сполучення власної позиції з думкою членів колективу, готовність підтримати ініціативу і пропозицію. Він всебічно сприяв створенню у колективі здорової, ділової атмосфери.

Управлінська діяльність М.М.Грищенка характеризується: чіткою орієнтацією напрямів роботи; високим професійним та організаційним рівнем управлінської праці вченого, яка проявлялася в точному, зрозумілому для підлеглих визначенні та формулюванні завдань, правильному їх розподілі; впевненістю у своїх силах, яка базувалася на чітких діях під час розв'язання складних ситуаційних завдань; вмінням вченого правильно визначати співвідношення між перспективними та оперативними завданнями та шляхи їх розв'язання; турботою про підвищення власного професійного рівня та професійного рівня підлеглих; відповідальним ставленням до управління трудовим колективом, роботою з кадрами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Документи про роботу М.М.Грищенка в науково-дослідному інституті педагогіки. – Держ. архів м. Києва, ф. Р.-1536, оп. 1, спр. 19, 56 арк.
2. Документи про роботу М.М.Грищенка – ректора Київського народного університету науково-педагогічних знань для вчителів при Київському державному університеті ім. Т.Г.Шевченка. – Держ. архів м. Києва, ф. Р.-1536, оп. 1, спр. 50, 18 арк.
3. Довідка від 15 липня 1940 р. про роботу М.М.Грищенка в Київському державному інституті соціального виховання. – Держ. архів м. Києва, ф. Р.-1536, оп. 1, спр. 17, 1 арк.
4. Особова справа М.М.Грищенка ф. Р. № 126, оп. 4ЛІ ППС, спр. 19/81. – 111 ар.
5. Про призначення М.М.Грищенка на посаду директора науково-дослідного інституту дефектології: Наказ № 539 від 1 квітня 1948 р. МО УРСР. Копія. – Держ. архів м. Києва, ф. Р.-1536, оп. 1, спр. 25, 7 арк.

Подано до редакції 05.08.09.

РЕЗЮМЕ

У статті розкривається досвід управлінської діяльності професора М.М.Грищенка у вищих навчальних закладах України: Київському інституті соціального виховання, в управлінні шкіл Міністерства освіти УРСР, Науково-дослідному інституті дефектології, Науково-дослідному інституті педагогіки, Київському державному університеті ім. Т.Г.Шевченка.

Ключові слова: управлінська діяльність, освітня діяльність, науково-дослідна робота, перспективне планування.

А.А. Тимченко

ОПЫТ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОФЕССОРА Н.М. ГРИЩЕНКА В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ РЕЗЮМЕ

В статье раскрывается опыт управленческой деятельности профессора Н.М. Грищенко в высших учебных заведениях Украины: Киевском институте социального воспитания, в управлении школ Министерства образования УССР, Научно-исследовательском институте дефектологии, Научно-исследовательском институте педагогики, Киевском государственном университете им. Т.Г.Шевченка.

Ключевые слова: управленческая деятельность, образовательная деятельность, научно-исследовательская работа, перспективное планирование.

А.А. Tymchenko

PROFESSOR M.M. GRYSHCHENKO'S EXPERIENCE IN MANAGING HIGH SCHOOL SUMMARY

The article reveals Professor M.M. Gryshchenko's experience in administrative activity at such Ukrainian establishments of higher education as Kyiv Institute of Social Upbringing, the department of School Administration of the Ministry of Education of the Ukrainian Soviet Socialist Republic, Science and Research Institute of Defectology, Science and Research institute of Pedagogics, Kyiv State University named after T. Shevchenko.

Keywords: administrative activity, educational activity, scientific and research work, perspective planning.
